

HIIUMAA JA KODUKANT LÄÄNEMAA TEGEVUSPIIRKONNA AGROTURISMI POTENTSIAALI UURING 2024

LÕPPARUANNE

Tellija:

Hiidlaste Koostöökogu MTÜ

MTÜ Kodukant Läänemaa

Uuring on valminud Hiidlaste Koostöökogu MTÜ ja MTÜ Kodukant Läänemaa tellimisel ja rahastusel.

Uuringu autorid: Linda Tarto, Age Toomla, Karl Haljasmets.

Esilehe pilt: Canva

Uuringu autorid tänavad kõiki intervjuudes osalenud ja ankeetküsitlusele vastanud ettevõtjaid.

Sisukord

Teenuse kättesaadavus ja levik Eestis.....	4
Ülevaade Hiidlaste Koostöökogu ja Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnas agroturismi pakkumise potentsiaalset küsitlusandmetele ja intervjuudele tuginedes.....	15
Järeldused.....	23
Lisad	26
Kasutatud allikad	29

Teenuse kättesaadavus ja levik Eestis

Agroturism on maaturismi tugiharu, mis ühendab endas põllumajandustootmise ja turismi, võimaldades külastada talusid või teisi põllumajanduslikke ettevõtteid, kogeda maaelu ja maal elamise viise ning lüüa kaasa igapäevases talutöös. ([Eesti Talupidajate Keskliit](#)) Eelkõige väikestele ja keskmistele taludele võib agroturism anda võimaluse teenida lississetulekut, julgustada noori põllumajandusega tegelema ning maandada tegevusi mitmekesisistades sesoonsusest tingitud riske (Pihelgas 2020).

Agroturismi levikut ja kättesaadavust Eestis on vähe uuritud. Lääne-Virumaa agroturismiteenuse pakkujaid intervjuerinud Salupee (2022) märgib, et agroturism on Eestis veel väga uus, kuid kasvav majandusharu, millele on viimase 15 aasta jooksul hoogu andnud aina suurenev huvi kohaliku toidu vastu. Uuringust selgub aga, et teadlikkus agroturismist on veel üsna madal ning eriti vähe on turistide võõrustamine levinud teravilja- jt põllukultuuride kasvatajate ning suurettevõtjate seas. Salupee järeldeb, et tüüpiline agroturismiga tegeleja on pigem väikese ja keskmise suurusega pereettevõtte, kes oma saaduseid väähindab. Pärandturismi potentsiaali uurinud Valk jt (2021) leiavad, et põhiliselt võtavad külastajaid vastu just toiduaineid tootvad talud (veini-, siidri- ja õlletalud, lehma- ja kitsepiima väähindavad meiereid), kuid traditsioonilistes talutöödes osalemise võimalus on siiski veel üsna vähelevinud ja arendamist vajav suund.

Lääne-Virumaa näitel (Salupee, 2022) takistavad agroturismiga tegelemist peamiselt järgmised tegurid:

- puudulik ettekujutus agroturismi võimalustest ja info vähesus;
- tunnetus, et agroturism ei too piisavalt tulu ja pärsib põhitegevusi – eriti on see hoiak levinud suurettevõtjate seas;
- paindumatu seadusandlus (näiteks on keeruline alustada toitlustuse pakkumisega);
- vähene teadlikkus rahastusvõimalustest;
- loomade bioohutus;
- puudulik koostöövõrgustik;
- vähene finantsvõimekus;
- vajalike hoonete puudus;
- turismiteenuste pakkumisega kaasnev töö- ja ajakulu;
- Eesti lühike suvi.

Agroturismiteenuse leviku kirjeldamisel on tähtis eristada agroturismi ettevõtteid ülejäänud maaturismist. Nimelt võib talu või ettevõtet lugeda agroturismiteenuse pakkujaks vaid siis, kui selle [põhitegevusala](#) on põllumajandus, mesindus või kalandus ning kõrvaltegevusena pakutakse turismiteenuseid, näiteks majutust, aktiivseid tegevusi, ekskursioone jms ([Eesti Talupidajate Keskliit](#)). Seetõttu on ka mõnevõrra keeruline saada agroturismiteenuse pakkujatest tegevusalale tuginedes ammendavat ülevaadet (kuivõrd näiteks turismistatistikas need talud ei eristu). Käesolevale sektorikirjeldusele lisaks läbiviidavas Hiidlaste Koostöökogu ja Kodukant Läänemaa tegevuspiirkondade ettevõtjate küsitluses lisanduvad eelnevalt nimetatud tegevusaladele ka töötleva tööstuse tegevusala valdkonnad nagu toiduainete tootmine, joogitootmine, tubakatoodete tootmine ja tekstiilitootmine.

Agroturismi ettevõtted võivad (ka koostöös teiste teenusepakkujatega ja erinevaid teenuseid kombineerides) pakkuda näiteks järgnevat:

- Talu/tootmise külastamine;
- igapäevaste talutöödega tutvumine ja osalemine (n saaduste korjamine);
- külastajatele toodete müük;
- degusteerimine;
- hariduslikud programmid;
- töötoad;
- ruumid ürituste korraldamiseks;
- majutus;
- rekreatiivsed tegevused;
- kontserdid, suvelavastused;
- matkad jne.

Eesti Maaülikooli loodusturismi vanemlektor dr Marika Kose (2023) on agroturismi võimalikke tegevusalasid üldistanud ka nii:

- **Hariduslik turism:** teadmised põllumajandustoodetest ja talu toimimisest, keskkonnahariduse õppeprogrammid (nt „Alpakast tooteni“ jne)
- **Terviseturism:** teraapilise toimega põllumajandustooded, toidud, talutööd, hobuteraapia
- **Töösturism:** külastused ja õpitoad (nt leiva küpsetamine tuulikus, lamba niitmine jne)
- **Kultuuriturism:** omatoodangul põhinev toiduturism, sündmused (maitserännakud, laadad)
- **Seiklusturism:** osalemine igapäevastes töödes, loomad

Agroturismi tunnusmärgi kandjad

Tõenäoliselt kõige täpsema ülevaate agroturismi teenusepakkujatest annab Eesti Talupidajate Keskliidu asutatud agroturismi koda, mis on loonud agroturismitalude selgeks eristamiseks tunnusmärgi. Lisaks põhitegevuse määratlusele näevad tunnusmärgi tingimused ette ka seda, et ettevõttes teeb olulise osa tööst ära talu pererahvas ning vähemalt üks agroturismiteenust pakkuva talu liige elama selle talu territooriumil.

Nendele tingimustele vastavaid ja agroturismi koja alla koondunud ettevõtteid on ühingu kodulehe andmetel 2024. aasta veebruarikuu seisuga **kokku 46**. Enamasti on agroturismi nimistusse kuuluvad talud avatud külastajatele aastaringselt eelneva registreerumisega, mitmed talud aga eelistavad külalisi vastu võtta kevadest hilissügiseni (näiteks on siis aktiivne mesindushooaeg, kevadel aga kitsetallede poegimise aeg jne). Enim on agroturismi koja liikmete seas Pärnumaa ettevõtteid (9), järgnevad Võrumaa (7) ja Tartumaa (5). ([Eesti Talupidajate Keskliit](#))

Levinumad tegevusvaldkonnad agroturismi tunnusmärgiga ettevõtetes on **looma- ja linnukasvatus koos tootmisega** (suures osas meiereid) ja **joogitootmine** (peamiselt veini- ja siidritalud), vähesemal määral on esindatud ka **mesindus**.

Agroturismi kojaga liitunud tutvustustest ilmneb, et lisaks oma toodangu müümisele ja tutvustamisele pakutakse külastajale mitmekesiseid tegevusi. Enamasti on teenuste

nimekirjas [talu ja tootmishoonete ekskursioonid](#), [õpitoad](#) ning võimalus üritusi (sünnipäeva, konverentse) pidada. Levinud on ka [aktiivsed tegevused](#) ümbritsevas looduses (nt jalutuskäigud talumaadel) ja [talutöodes kaasatagemise võimalus](#) (näiteks loomade toitmine – „Kitsi on võimalik silitada, kammida, sööta, lüpsata nii masinaga kui käsitsi“).

Aastaringsete lisateenuste seas on mitmel juhul ka [haridusprogrammid](#), mida pakuvad talud muuhulgas Keskkonnaameti keskkonnahariduse õppeprogrammide raames (Kose 2023), samuti võtavad mitmed talud vastu lasteaedasad.

Veidi vähem on agroturismi tunnusmärgi kandjate seas levinud majutuse ja toitlustuse pakkumine (nt suvekohvikud, pidulikud õhtusöögid gruppidele, lõuna ümbruskonnas matkajatele jne). Samuti pakuvad mõned talud põhiliste tegevuste ehk degusteerimise ja ekskursioonide kõrval järgmiseid eripäraseid tegevusi:

- hariduslike tegevuste seas näiteks agronoomiloengud, keskkonnahoidliku ja jätkusuutliku põllumajanduse põhimõtete tutvustus, arutelu mahetootmise vajalikkuse üle („Tutvustame, millise väärtuse lisame tootele eriti kvaliteetse sööda tootmisega ning kitsedele heade elutingimuste loomisega“);
- terviseturismi seas joogatunnid, jalutuskäigud õunaaias, ökospaas, terviserajad, lõkkeõhtud, mesilasteraapia, taliujumine
- töösturismi seas käsitöökoolitused (nt viltimine, kohalikust hanerasvast seebi keetmine), saaduste korjamine
- kultuuriturismi seas näiteks fotosessiooni korraldamise võimalus (laut-studios koos lambatalledega), temaatilised näitused (nt kelgukoerateemaline palk-tareke; meierei ajaloonäitus),
- seiklusturismi seas näiteks laste mänguväljak, kanuumatkad, spordi- ja murumängud, matk lähedalasuvas looduspargis talupidaja juhtimisel, laagrid.

Mitmed talud rõhutavad võimalust koostada külastajale ettetellimisel nõ isiklik [pakett erinevatest tegevustest](#). Rõhk näib olevat „teistmoodi“ ja erilistel kogemustel ning mitmed ettevõtted on oma tegevuse kokku võtnud ka nimetusega [elamustalu](#). Näiteks on Võrumaal asuva Tiri-Jakobi talu põhitegevusala veisekasvatuse, sellele lisaks aga korraldatakse talus kontserte ja teatrietendusi ning pakutakse võimalust mängida varakevadest hilissügiseni talumaadel erilise spordialana „maamehe golfi“. Hellerkantri Huskypark tegeleb peamiselt teraviljakasvatusega ning külastajatele pakutakse nii võimalust veiseid ja traktoreid näha kui ka jalgsimatka kelgukoertega. Murimäe Veinikeldri teenuste nimekirjas on aga veinielamus üheskoos töötoa, piduliku õhtusöögi (sobitades käsitööveini kohaliku toiduga) või kanuumatkaga, lähtudes ümbritseva looduse võimalustest.

Mõnel üksikul juhul hakkab ka silma koostöö teiste agroturismitaludega: näiteks pakub Viinamärdi Talu koostöös Järiste Veinitaluga võimalust tellida põhjalik Viinamärdi juustude ja Järiste jookide tutvustust koos degusteerimisega. Mitmel juhul aga müüakse oma talupoes ka teiste väiketalude toodangut. ([Eesti Talupidajate Keskliit](#))

Samuti on mitme talu jaoks oluline külastajale rõhutada, et nende tootmine on keskkonnasäästlik; agroturismi lehel on ettevõtteid võimalik eristada ka selle alusel, millised neist tegelevad mahetootmisega. Mitme talu turismiteenused kannavad ka Maaturismi EHE

(Ehtne ja huvitav Eesti) kvaliteedimärki¹, mis tagab, et külastus on kooskõlas heade ja keskkonda säästvate tavadega.

Kohaliku toidu tootjate võrgustik

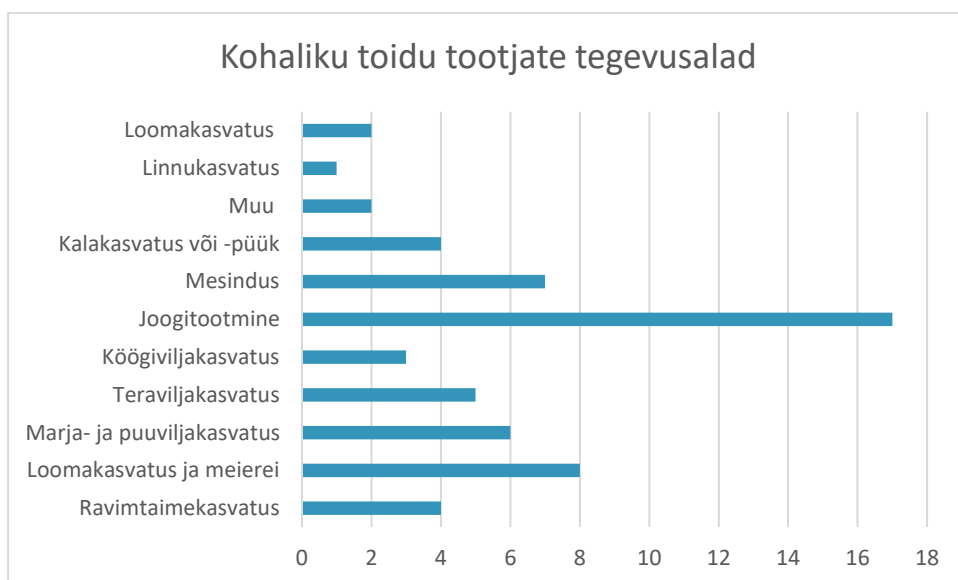
Agroturismi teenuse pakkujate nimekiri ei piirdu siiski vaid võrdlemisi hiljuti loodud agroturismi tunnusemärgi kandjatega. Omatoodangut koos talukülastuste ja ka võimalike lisateenustega pakuvad ettevõtted on seni peamiselt koondunud kohaliku toidu võrgustikesse ning kannavad enamasti ka mõnda kohalikku toidu tootmise märgist (nt Uma Mekk jne).

Kohaliku toidu tootjate andmebaasi on loonud MTÜ Eesti Maaturism. Sellega suuresti kattuv on Eesti Toidutee nimistu, mille seast on filtrite abil võimalik eristada degusteerimisi ja/või õpitube pakkuvaid tootjaid. Kuigi mitmed ettevõtted kohaliku toidu tootjate nimistust, näiteks kohvikud, agroturismi kriteeriumidele ei vasta, on valdaval osal vähemalt potentsiaal turismiga aastaringiselt tegeleda ning mitmed neist on ka külastusajad ning lisategevused Eesti Toidutee lehel selgelt esile tõstnud. Osaline, kuid mitte täielik kattuvus on sellel nimekirjal ka agroturismi koja liikmete nimistuga.

Eesti Toidutee nimistust agroturismi tunnuseid ja külastamise (st degusteerimiste ning õpitubade) võimalust arvestades sõelale jäänud 60 kohaliku toidu tootja seas on enim levinud [joogitootmine](#) (17 ettevõtet) ning [loomakasvatus koos meiereiga](#) (8), [mesindus](#) (7) marja- ja puuviljakasvatus (6) ja teraviljakasvatus (5). Vähem on esindatud ravimtaimekasvatus, köögiviljakasvatus, kalakasvatus või -püük ning muu looma- või linnukasvatus (vt joonis 1).

Lisaks degusteerimisele on turismiteenuste seas neis ettevõtetes sarnaselt agroturismi tunnusemärgi kandjatele valdavalt levinud ekskursioonid koos tootmise tutvustusega, õpitoad (nt „kuidas valmistada koduste vahenditega juustu, jogurtit ja kohupiima“) ning loengud talu ja tootmise ajaloost. Veidi vähem levinud on eriliste ruumide (nt veinikeldri) rent üritusteks, toitlustus, seiklusmängud (nt veiniorienteerumine), kontserdid ja etendused ning sportimisvõimalused (nt vesijalgratate ja paatide laenus).

¹ Anti välja 2020. aastani

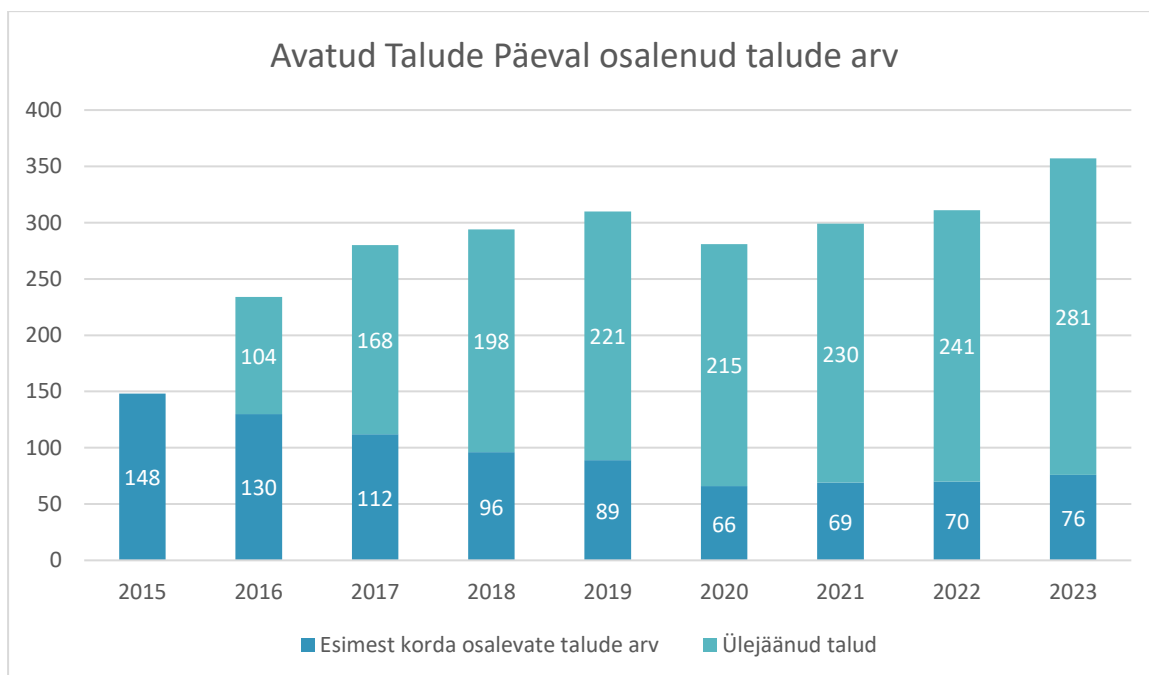

Joonis 1. Kohaliku toidu tootjate peamised tegevusalad. Allikas: Eesti Toidutee.

Ülevaade Avatud Talude Päeval osalenutest

Kolmas oluline infoallikas agroturismiteenuse pakkujatest ülevaate saamisel on Avatud Talude Päev, mis on olulisel määral teadlikkust agroturismist tõstnud ja agroturismi levikut Eestis suurendanud. Üritus päädis 2023. aastal 280 000 külastusega ([Piirsalu 2023](#)).

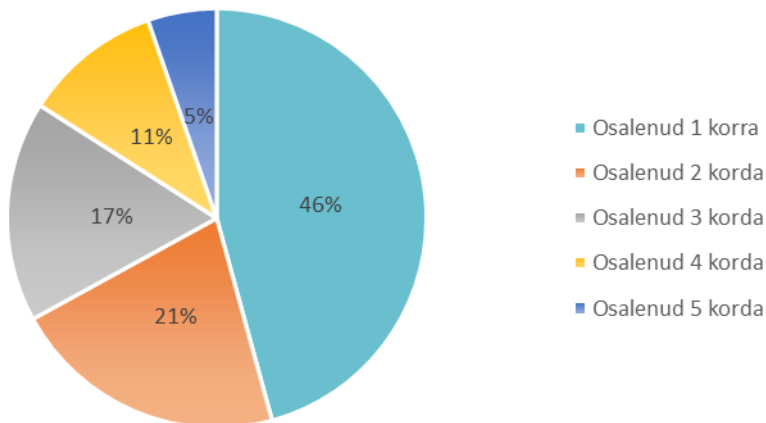
Kui aastaringiselt pakub agroturismiteenust hinnanguliselt 40–60 ettevõtet, siis potentsiaal agroturismiga tegeleda on palju enamatel. 2023. aastal osales Avatud Talude Päeval kokku **357 talu üle Eesti**, seejuures osales 21% taludest esmakordselt. Aastatel 2018 kuni 2022 on osalenud talude arv püsinud 300 piiri juures (vt joonis 2) ja langes märgatavalt vaid 2020. aastal, mil osales 281 talu. (Lambur 2023)

Joonis 2. Avatud Talude Päeval osalenud talude arv. Tabel koostatud Lamburi (2023) andmete järgi.

Siinse uuringu fookuses olevates maakondades – Lääne-, Hiiu- ja Pärnumaal – võttis enamus (54%) 2019. ja 2023. aastal Avatud Talude Päeval osalenud majapidamistest üritusest osa rohkem kui ühel korral (vt joonis 3). Korduvalt osalenud majapidamised on sagedamini üritusest osa võtnud kahel korral. Rohkem kui korra üritusel osalenud talusid on Lääne-, Hiiu- ja Pärnumaal kokku 51 (vt joonis 4).

Majapidamiste osalemiskordade arv

Joonis 3. Lääne-, Hiiu- ja Pärnumaal Avatud Talude Päeval 2019. ja 2023. aastal osalenud talude osakaal osalemiskordade järgi.

Joonis 4. Lääne-, Hiiu- ja Pärnumaal Avatud Talude Päeval 2019. ja 2023. aastal osalenud talude arv osalemiskordade järgi.

Aastate jooksul üritusel üle Eesti osalenud talude arv on suurim Harjumaal, Pärnumaal, Tartumaal, Saaremaal, Lääne-Virumaal, üsna sarnaselt agroturismi koja liikmete piirkondliku jaotusega. Harjumaal on ainsana alates 2017. aastast osalenud igal aastal üle 40 talu ning

viimasel, 2023. aastal osales üritusel koguni 57 Harjumaa talu. Tartumaal osalenud talude arv tõusis samuti aastaga hüppeliselt, 32-lt talult 41-le. (Lambur 2023)

Tabel 1. Avatud Talude Päeval osalenud talude arv maakondade lõikes. Tabel koostatud Lamburi (2023) andmete järgi.

	2023	2022	2021	2019	2017	2015
Harjumaa	57	42	43	43	48	19
Tartumaa	41	32	34	29	28	14
Pärnumaa	40	35	40	46	38	17
Lääne-Virumaa	34	21	22	19	19	16
Saaremaa	31	31	30	32	15	11
Põlvamaa	19	20	13	21	18	14
Järvamaa	19	20	15	13	11	13
Raplamaa	18	21	12	11	13	6
Viljandimaa	18	18	16	20	15	8
Valgamaa	18	16	14	15	19	8
Võrumaa	17	15	18	26	14	6
Ida-Virumaa	14	13	15	13	16	4
Jõgevamaa	12	10	10	9	9	5
Läänemaa	11	8	5	6	13	10
Hiiumaa	8	9	12	7	4	2

Kõige vähem majapidamisi osaleb Lääne- ja Hiiumaalt. Neis maakondades on ka loomade, lindude ja mesilastega majapidamiste arv ning kasutatava põllumaaga majapidamiste arv Eestis üks väiksemaid (Statistikaamet 2020a–b).

Joonis 5. Avatud Talude Päeval 2023. aastal osalenud majapidamised maakondade lõikes. Allikas: Avatud Talude Päeva kodulehekülg

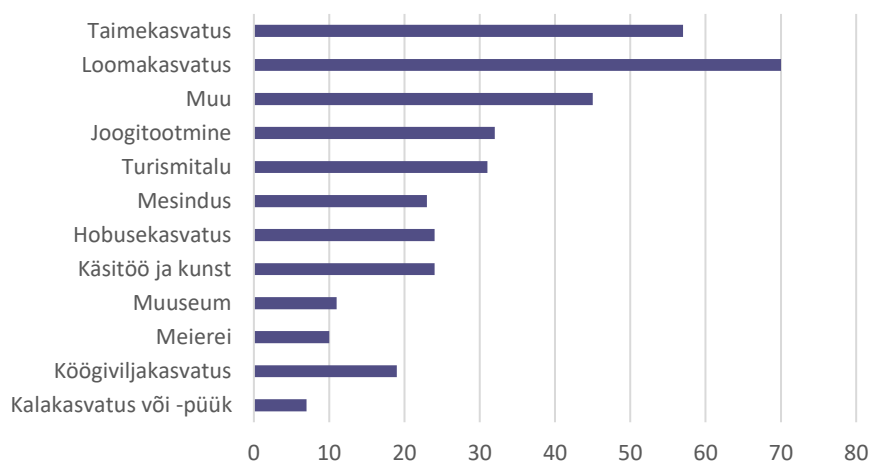
Suurima külastuste arvuga talude seas oli 2023. aastal enim **Tartumaa** talusid (Lambur 2023) ning loomakasvatusele ja piimatoodete tootmisele, samuti linnukasvatusele keskendunud ettevõtteid.

Tabel 2. Avatud Talude Päeval 2023. a enim kordi külastatud talud ja nende tegevusvaldkonnad. Tabel koostatud Lamburi (2023) andmete järgi.

Talu	Maakond	Külastuste arv	Tegevusvaldkond
Andre farm	Tartumaa	6800	Loomakasvatus, meierei
Nopri talu	Võrumaa	5500	Loomakasvatus, meierei
Saaremaa Loomaaed	Saaremaa	5000	Linnu- ja loomakasvatus
Rahula aiandustalu	Valgamaa	4500	Iluaiandus, taimakasvatus
Hobusaare talu	Valgamaa	4200	Linnu- ja loomakasvatus
Kasperi talu	Tartumaa	4000	Loomakasvatus, mesindus
Murimäe veinikelder	Valgamaa	3800	Veinide tootmine
Talu ja loomad	Tartumaa	3600	Loomakasvatus
Viinamärdi talu	Tartumaa	3500	Loomakasvatus, meierei
Kase talu koduloomad	Tartumaa	3400	Looma- ja linnukasvatus
Malmi talu	Tartumaa	3300	Loomakasvatus

Valdav osa 2023. aastal Avatud Talude Päeval osalenud taludest tegelevad **taime- ja loomakasvatusega** (vt joonis 6). Suur arv on ka erinevate jookide valmistajaid ning erinevad turismitalu vormid. Kõige vähem osalejaid on kalakasvatuse ja -püügiga tegelevate majapidamiste hulgas. Joonise tõlgendamisel tuleb silmas pidada, et paljudel taludel on mitu tegevusvaldkonda ning andmete esitamise lihtsustamiseks arvestati iga talu esimest tegevusvaldkonda.

Osalenud majapidamised tegevusala järgi

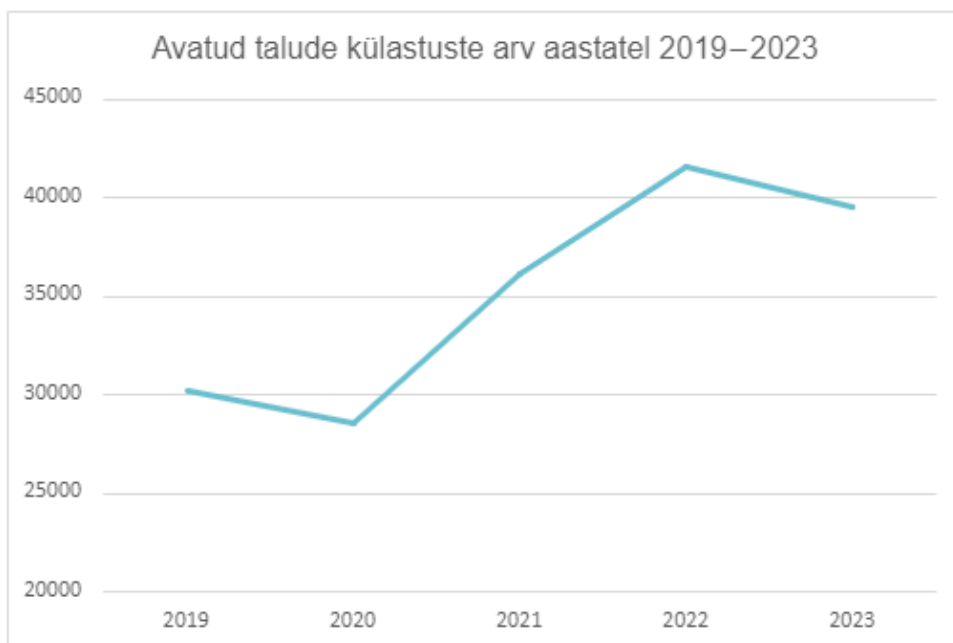

Joonis 6. Avatud Talude Päeval 2023. aastal osalenud majapidamised peamise tegevusala lõikes. Allikas: Avatud Talude Päeva kodulehekülg

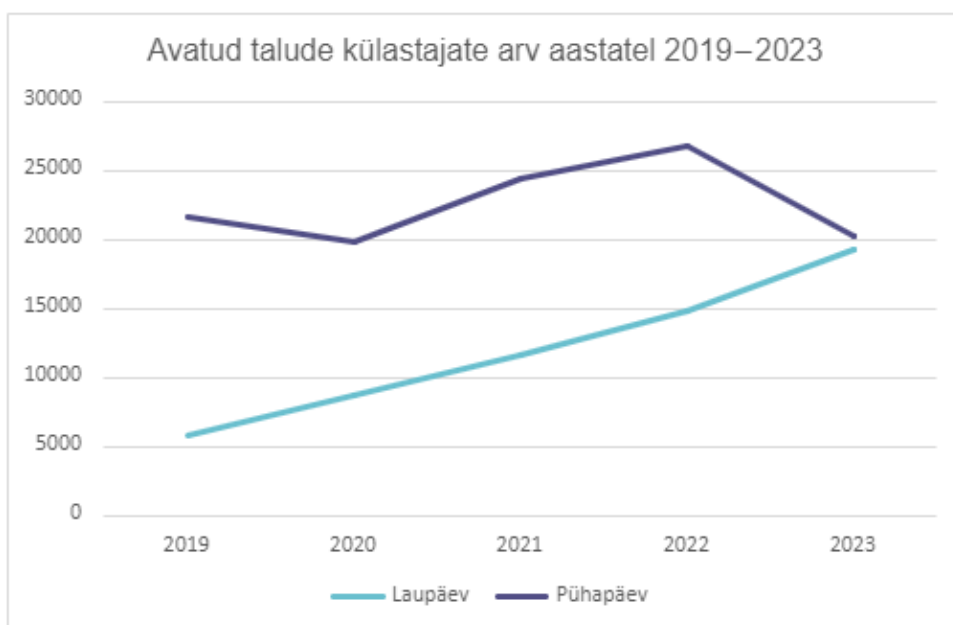
Külastaja profiil ja ootused agroturismiteenusele

Avatud Talude Päeva külastajauuringud (Socio 2022, 2023) näitavad, et üritus on populaarne: teadlikkus sündmusest on aasta-aastalt kasvanud või püsinud sama ning palju on kordvükülastusi:

- 2023. aastal oli Avatud Talude päevast kuulnud 94% protsenti vastanutest ja see protsent on püsinud viimastel aastatel muutumatuna. Aastate jooksul on teadlikkus üritusest keskmisest pisut madalam olnud mitte-eestlaste seas (87-89%).
- 2023. aastal pidas üle 70% vastajatest üritust **huvitavaks ja lapsesõbralikuks**.
- 2023. aastal teadis 49% vastajaist väga hästi ürituse toimumisaega, see on 5% rohkem kui möödunud aastal.
- Nii 2022. kui ka 2023. aastal võttis sündmusest osa 25% neist, kes olid üritusest kuulnud. See protsent on eelnevate aastatega võrreldes 4-5% võrra tõusnud. Samuti plaanis 2023. aastal vastanutest üritust järgmisel aastal külastada 39%.
- Ka Lääne-, Hiiu- ja Pärnumaa piirkonnas on **külastatavus järjest kasvanud**, külastajate arv langes vaid 2020. aastal, samuti 2023. aastal. Viimasel aastal langes ka nende külastajate arv, kes eelistasid üritusel osaleda pühapäeval, ning tõusis laupäevaste külastuste arv (vt joonised 7 ja 8).

Joonis 7. Avatud talude külastuste arv Hiiumaa, Lääne- ja Pärnumaal aastatel 2019–2023.

Joonis 8. Avatud talude külastuste arv Hiiumaa, Lääne- ja Pärnumaal aastatel 2019–2023 külastuspäevade lõikes.

Peamise sihtrühmana on ürituse korraldajad määratlenud [kuni 14-aastaste lastega pered](#) (Lambur 2023). Külastajauuringutele tuginedes võib esile tõsta järgmist:

- Peamiselt külastatakse avatud talude päevi [perega](#) – 2023. aastal oli nende külastajate osakaal 74%
- Kõige enam meeldivad külastajatele taludes [loomad](#) (2022. a külastanute 72% ja 2023. aastal 78%), järgnevad [söök, ekskursioonid](#) (võrreldes 2022. aastaga tõusis ekskursioone eelistanute arv 9%) ja võõrustajad

- Osavõtjate seas oli kahel viimasel aastal **rohkem naisi kui mehi** (28% vs 21%) ja naised külastavad üritust sagedamini koos sõpradega kui mehed (2023. aastal 24% vs 13%)
- Aastate lõikes ei kerki selgelt esile ühtegi vanusegruppi, kes teistest enam üritusest osa võtaks (näiteks oli 2022. aastal osavõtt suurim 35-44-aastaste seas, 2023. aastal alla 35-aastaste ja üle 55-aastase vanuserühmas, 2021. aastal aga vanuserühmas 25-54)
- Peamiselt saadakse Avatud Talude Päeva kohta infot internetist, osalemata jäetakse enamasti kuupäevade sobimatuse või ajapuuduse tõttu
- Esile ei kerki kindlat piirkonda, kus oleks aastate jooksul osavõtt olnud aktiivsem (näiteks oli osavõtt 2020.a ja 2021.a suurem Põhja-Eestis, 2022.a Ida-Eestis ja 2023.a Lõuna-Eestis, Tartu piirkonnas ning Ida-Eestis). (Socio 2022, 2023)

Üritusele antud tagasisidest (Kärk 2019) selgub, et külastaja jaoks on eelkõige tähtis **soe ja meeldiv vastuvõtt, sujuv korraldus ning võimalus loomi näha ja talitada** (eriti on see oluline lapsi silmas pidades). Kõrgelt näivad külastajad hindavat ka tasuta ja taskukohaseid tegevusi, sh kohviku olemasolu. Samuti muudavad külastamiskogemuse meeldejäävaks huvitavad selgitused näiteks tootmise või talu ajaloo kohta, hea toit, lihtne ligipääs, elav muusika.

Mitmed olulisemad avatud talude päeva külastaja eelistused kattuvad põhiliste ootustega sisereisidele. Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse uuringus (2020) selgus, et valdavale osale on suvistel sisereisidel olulised **tasuta või väheseid kulutusi nõudvad tegevused**. Samuti oli kolmandikule vastanutest väga oluline **restoranis/kohvikus käimine**. Mida noorem vanusegrupp, seda rohkem on nende seas neid, kellele restoranid/kohvikud on sisereisil väga olulised. Lisaks järeltas uuring, et suvistel sisereisidel ollakse valmis proovima ka neid tegevusi, mis ei kuulu inimese tavapärase huvi hulka, näiteks kombineeritakse puhkust maakodus enamasti vaatamisväärsuste, **ürituste või aktiivsete harrastustega**.

Eelnev on suuresti kooskõlas ka sellega, mida peavad oluliseks külastajale pakkuda eelpool kirjeldatud agroturismi tunnusemärgi kandjad ja teised kohaliku toidu tootjad: esikohal on tavaliselt **toit** ehk pea alati pakutakse võimalust talutoodangut degusteerida ja kaasa osta, lisanduvad harivad tegevused nagu **ekskursioonid tootmishoonetes** või loengud. Neid kombineeritakse aga sageli mitmekesiste teenustega, sealhulgas seiklusturismiga ümbritsevas looduses ning muude (teraapilist, harivat) **elamust pakkuvate tegevustega**: talutöodes osalemine, sh loomade talitamine, õpitoad, õhtusöögid kohalikest toidust, kontserdid jm. Lisaks võib seni pakutu põhjal järeltada, et agroturismiteenuste vastu on huvi nii **era- kui ka ärikliendil**.

Suuresti on agroturismiteenused praegu suunatud pigem eestimaalastele (Kose 2023). Eesti pärandturismi potentsiaali uuringus (2021) leiti, et **välituristid** hindavad väga kõrgelt piirkonnaomase toidu ja joogi maitsemist, samuti käsitöötoodete ostmist ja saunaskäiku, keskmisel tasemel aga **osalustegevusi**: praktilisi õpitube traditsioonilise toidukunsti ning käsitöö ja pärandtehnoloogiatega tutvumiseks. Viimaseid tuleks giidide hinnangul ka rohkem arendada. Praegusest maaelust on välituristid olnud seni mõnevõrra vähem huvitatud, mistõttu on seegi üks arengusuundi. Muuhulgas võiks Valk jt (2021) hinnangul turiste senisest enam kaasata ka kutseliste kalurite püügiretkedele.

Ülevaade Hiidlaste Koostöökogu ja Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnas agroturismi pakkumise potentsiaalset küsitlusandmetele ja intervjuudele tuginedes

Kvantitatiivse ja kvalitatiivse uuringu läbiviimisest ja vastanud ettevõtete kokkupuutest ja huvist agroturismiga tegeleda

Veebiküsitlus ja intervjuud viidi läbi perioodil 11.–25. märts 2024.

Veebiküsitluse eesmärk oli saada ülevaade, millised on valitud piirkondades tegutsevate ettevõtjate eeldused, motivaatorid ja takistused agroturismiga tegelemisel. Küsitlusele vastas 69 ettevõtet, 25 Hiiu maakonnast, 44 Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnast (Lääne maakond ja Pärnu maakonna Hanila ja Lihula piirkonnad).

Tabel 3. Ülevaade küsitlusele vastajatest tausttunnuste lõikes

Maakond	Vastuste arv
Hiiu maakond	25
Lääne maakond	34
Pärnu maakond (Hanila ja Lihula piirkond)	10
Peamine tegevusala*	
Joogitootmine	2
Kalapüük ja vesiviljelus	9
Metsamajandus ja metsa varumine	1
Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	48
Toiduainete tootmine	7
Töötajate arv	
0–1	46
2–4	15
5–9	4
10–49	3
50 ja enam	1
Hooajatöötajate arv	
Puuduvad	47
1–4	21

10–49	1
-------	---

* kaks vastajat ei valinud tegevusala

Paralleelselt küsitlusega viidi läbi kaheksa poolstruktureeritud individuaalintervjuud, mille valimisse kuulusid eelpool nimetatud tegevusalade ettevõtjad. Intervjuude eesmärk oli täiendada kvantitatiivset andmekogumist ning mõista põhjuseid olulisemate motivaatorite, takistuste ja eelduste taga.

Täpsemalt on uurimisstrateegiat kirjeldatud Lisas 1.

Küsitluse tulemusel jaotati ettevõtted kolme sisult sarnasesse rühma (sulgudes vastuste arv rühmas):

- **Huvitatud (22)** ehk need vastajad, kes valisid „Pakume regulaarselt agroturismi teenuseid“, „Oleksime huvitatud agroturismi teenuste pakkumisest, aga ei paku teenuseid äritegevusena pidevalt“ või „Oleme osalenud Avatud Talude Päeval, aga ei paku agroturismi teenuseid pidevalt, äritegevusena“
- **Pole kaalunud (27)** ehk vastajad, kes valisid „Pole mõelnud/kaalunud, et võiks agroturismi teenuseid pakkuda“
- **Ei soovi pakkuda (20)** ehk vastajad, kes valisid valikuvariandid „Pole varem agroturismi teenuseid pakkunud ja ei soovi seda teha“ või „Oleme kunagi pakkunud agroturismi teenuseid äritegevusena pidevalt (väljaspool Avatud Talude Päevi), aga praegu ei soovi seda teha“

Kõige arvukamalt olid tabeli 3 põhjal veebiküsitlusele vastajate hulgas esindatud taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavate tegevusalade ettevõtted – neid oli 48. Toiduainete ja joogitootmisega tegeles vastajaist üheksa ning kalapüügi, vesiviljeluse ning metsamajandusega kokku kümme vastajat. Vastajate hulgas oli kõige enam (61) kuni nelja töötajaga ettevõtteid.

Agroturismi teenuste pakkumisest huvitatud vastajaist kaheksa tegutseb Hiiu maakonnas ja 14 Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnas. Neist, kes pole mõelnud või kaalunud, et võiks agroturismi teenuseid pakkuda, tegutseb samuti kaheksa Hiiu ja 19 Lääne või Pärnu maakonnas. Ning neist vastajaist, kes ei soovi agroturismi teenuseid pakkuda, tegutseb üheksa Hiiu maakonnas ja 11 Lääne- ja Pärnumaal. Seega ei paista, et üheski kolmes huvipõhiselt koondatud vastajate rühmas domineeriks ühe või teise piirkonna ettevõtjad. See lubab arvata, et potentsiaalse huvi seisukohalt on tegevuspiirkonnad pigem sarnased. Suuremaid ehk enam kui 5 töötajaga ettevõtteid oli vastajate hulgas väga vähe (8), kuid pooled neist grupi hulgas, kes ei soovi agroturismi teenuseid pakkuda.

Suurem osa (17 vastajat 22st), kes on teenuste pakkumisest huvitatud, ei kasuta hooajaliste töötajate abi. Nende hulgas, kes pole teenuse pakkumisest huvitatud, kasutab hooajal täiendava tööjõu abi seitse vastajat 20st. See on veidi suurem osakaal vastavast grupist kui teenuse pakkumisest huvitatute puhul. Suurem osa (48) vastajaist tegutseb taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavatel tegevusaladel, mistõttu ei eristu huvipõhised grupid peamise tegevusvaldkonna poolest – taime- ja loomakasvatuse domineerib neis kõigis.

Agroturismi teenuse tüübid

Küsimusele milliseid agroturismi teenuseid nad pakuvad ja milliste pakkumist kaaluksid, paluti vastata ettevõtetel, kes teenust pakuvad või on teenuse pakkumisest huvitatud. Kuna teenusepakkujaid oli vastajate hulgas kolm vaadeldakse tulemusi koos nendega, kes oleks pakkumisest potentsiaalselt huvitatud. Tulemused on tabelis 4. Selle järgi on kõige populaarsemad talu/tootmise külastamine ning toodete müük külastajatele. Need on populaarsed lähenemised agroturismile ka eelneva ülevaate põhjal. Võimalike teenustena järgnevad majutuse pakkumine, võimalus igapäevaste töödega tutvuda ja neis osaleda ning võimalus tooteid degusteerida. Ühel korral toodi potentsiaalse teenusena välja ka matkade korraldamist. Vähem populaarsed oleksid potentsiaalselt töötubade ja hariduslike programmide korraldamine ning ruumide rentimine ürituste korraldamiseks.

Tabel 4. Agroturismi teenused, mille pakkumist vastajad kaaluksid või mida pakuvad

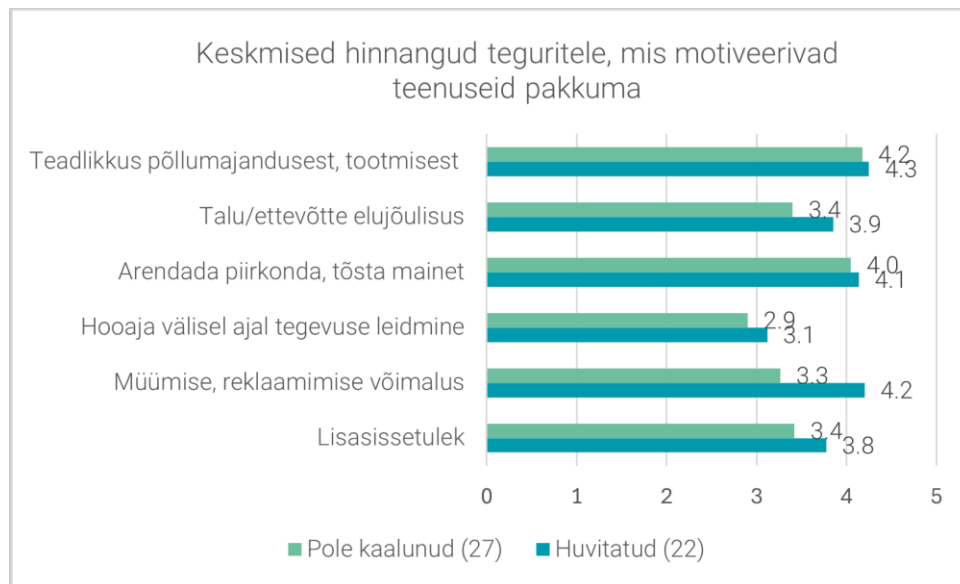
Teenus	Valikute arv
talutootmise külastamine	16
külastajatele toodete müük	16
majutus	12
igapäevaste töödega tutvumine ja osalemine (näiteks saaduste korjamine)	11
degusteerimine	10
töötoad	7
hariduslikud programmid	6
ruumid ürituste korraldamiseks	4

Väärrib märkimist, et need intervjueritud ettevõtted, kes turismiteenust praegu ei paku, on mõlemad suurettevõtted ning teravilja- ja veisekasvatajad, kellest üks ka enam mahetootmisega ei tegele. Sealjuures ei paku üks ettevõtetest agroturismiteenust eelkõige sel põhjusel, et ei arva seda haakuvat oma põhitegevusega ning seostab agroturismi pigem väiketaludega, kus kasvatatakse erinevaid (väike)loomi. Suurettevõtete (ja eelkõige teraviljakasvatajate) väiksem huvi turismiteenuseid põhitegevusele lisaks pakkuda ühtib ka eelnevas turuülevaates kirjeldatuga.

Võimalikud motivaatorid teenuse pakkumiseks

Motivatsiooni kohta uurisime küsitluse raames neilt vastajailt, kes pole teenuste pakkumist kaalunud, kui ka neilt, kes on pakkumisest huvitatud. Joonise 9 põhjal oli mõlema grupi jaoks üsna võrdselt oluline võimalus tõsta üldist teadlikkust põllumajandusest ja tootmisest. See on kooskõlas ka intervjuudes antud hinnangutega. Nende jaoks, kes oleks teenuste pidevast pakkumisest huvitatud, on olulisuselt teisel kohal võimalus oma toodangut müüa ja talu või

ettevõtet turismiteenuse kaudu reklaamida ja tutvustada, mis oli märgatavalt vähem oluline nende hinnangul, kes pole teenuste pakkumist kaalunud. Kolmandaks on mõlema rühma jaoks tähtis võimalus panustada piirkonna arengusse laiemalt ja tõsta selle mainet. Kuigi intervjuudes tuli lisasissetulek kui motiveeriv tegur selgelt esile, siis küsitluse põhjal on see võrreldes teistega veidi vähem oluline nagu ka võimalus agroturismi teenuste pakkumise abil hooaja välisel ajal tegevust leida.

Joonis 9. Keskmesed hinnangud teguritele, mis motiveerivad teenuseid pakkuma rühmiti.

Intervjuude alusel näib valdavalt agroturismiga tegelejaid motiveerivat soov tutvustada inimestele maaelu, harides seejuures eelkõige lapsi, ning näidata kohalikku tootmist, mis muuhulgas võiks aidata inimestel mõista mahetoodangu väärtust ja kallidust. Mõne intervjuueeritu sõnul võimaldab turism lõhkuda ka negatiivseid stereotüüpe riigitoetustest elavatest talunikest. Sooviga näidata maaelu külgneb mõne Läänemaa ettevõtte puhul ka eesmärk tutvustada kohalikke looduskaitsealasid (rannaniite ja rannakarjamaid) ning seal tehtavat tööd.

„Näitame, kuidas on võimalik teistmoodi elada, ilma väetisteta.”

Kui mitme ettevõtte puhul oli eelnimetatu põhieesmärk ja ärilisi sihte põhjustena ei nimetatud, siis mitut teist motiveerib turismiteenuseid pakkuma ka lisasissetulek. Ühe ettevõtja sõnul võiks turism aidata maandada kehvast saagist tulenevaid riske ning nende ettevõtte kavatses otsustada uue lisateenuse pakkumise üle just saagikusest ja seeläbi lisasissetuleku vajadusest lähtuvalt. Eelkõige lisatulu ajendaks mõnda ettevõtet ka tulevikus välituristidele suunatud uut teenust välja arendama (sh näiteks majutuse ja toitlustusega kombineeritud saagikoristamise võimalust).

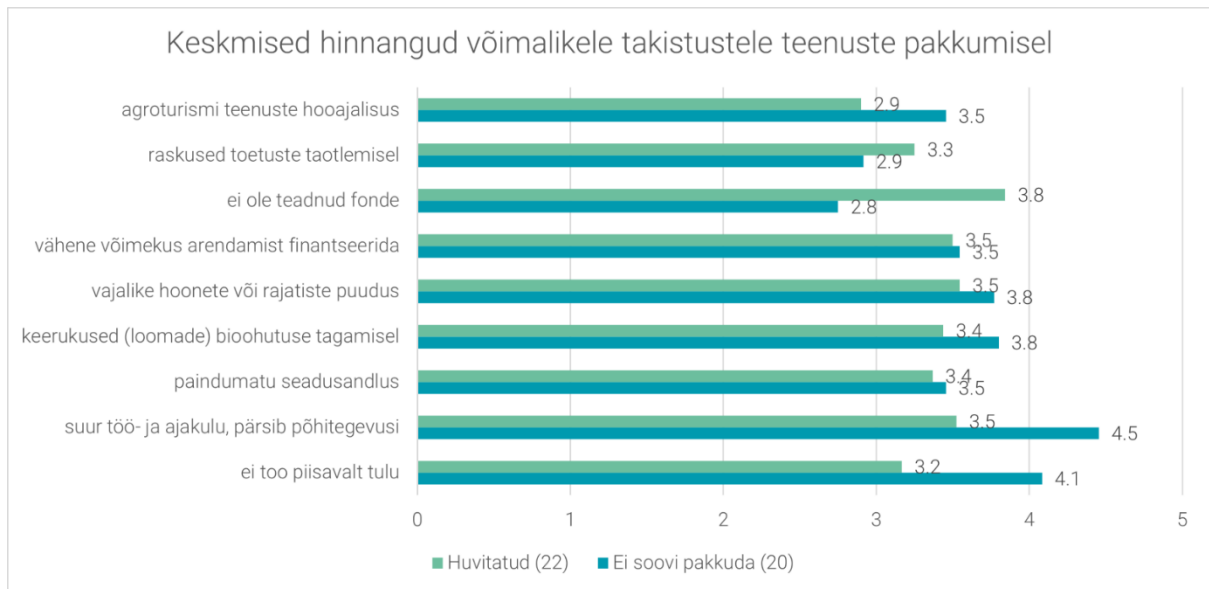
„Kui tuleb rühm inimesi, kes jätab ettevõttesse kahe tunni jooksul 500 eurot, siis muidugi teeme ära: ostavad süüa, ostavad meie tooteid, saab töötuba teha ja see neid huvitab.”

Maaelu ja mahetootmise tutvustamise ning sissetuleku kui peamiste põhjuste kõrval motiveerivad intervjueeritud ettevõtteid turismiga tegelema veel järgmised tegurid: võimalus pildil olla ning tooteid müüa, külastajatega (eriti välituristidega) kaasnev vaheldus talutöödele, võimalus hooajaliselt tegevust leida. Nagu eelpool mainitud, ajendas mitmeid ettevõtteid turismiga algust tegema inimeste endi huvi talu külastada ning selle huvi najal ollakse motiveeritud ka teenuse pakkumisega jätkama. Innustab ka see, kui külastajad taluelu ja ekskursioonil saadavaid teadmisi väärtustavad.

Võimalikud takistused agroturismi teenuse pakkumisel

Küsitluses küsisime võimalike takistuste kohta kahelt grupilt: teenuse pakkumisest **huvitatutel** ja neilt, kes **ei soovi teenuseid pakkuda**, et näha, kas keskmised hinnangud erinevad just vastandliku suhtumisega gruppide vahel.

Joonise 10 järgi hindasid ootuspäraselt need, kes agroturismi teenustega tegeleda ei soovi, takistusi keskmiselt veidi kõrgemalt (3,6), võrreldes nendega, kes pakuvad või on huvitatud (3,4). Need vastajad, kes pole teenuse pakkumisest huvitatud, nägid suurima takistustena seda, et see on suur töö- ja ajakulu, mis pärsib põhitegevusi (4,5). Seda takistust tajusid kaalukana ka intervjueeritud. Sellele järgnesid küsitluse põhjal murekohad, et agroturismi teenused ei too piisavalt tulu (4,1) ning puudu on vajalikest hoonetest või rajatistest ning keerukas on tagada (loomade) bioohutust, mida töid välja ka intervjueeritavad. Teenuse pakkumisest mittehuvitatute jaoks on oluline (3,5) ka takistus, et agroturismi teenused on hooajalised, samas need, kes teenuste pakkumisest on huvitatud, seda sama suure murekohana ei näe (2,9). Huvitatud grupp hindas kaalukamaks takistused, et ei ole teadnud fonde, kust agroturismi teenuste arendamiseks rahastust taotleda, ning raskused toetuste taotlemisel nagu projekti kirjutamine ja vähene omafinantseerimisvõimekus. Neid takistusi pidasid märgatavalt vähem oluliseks need, kes teenuse pakkumise vastu huvi ei tunne. Väga sarnaselt tajusid mõlemad grupid seda, et neil on vähene võimekus arendamist finantseerida (3,5) ning muresid paindumatu seadusandlusega (3,4 ja 3,5).

Joonis 10. Keskmsed hinnangud võimalikele takistustele agroturismi teenuste pakkumisel rühmiti.

Põhiline takistus näib intervjueritud ettevõtjatele turismiteenuse pakkumisel olevat **aja- aga ka töökäte puudus**. Läbivalt rõhutati, et esikohal on põhitegevus ning turismiteenust pakutakse kõrvalisena ning väikses mahus – ilmselt ajapuuduse tõttu on seni mitmes ettevõttes turismiteenust pakutud ka küllastajate (juhuslikust) huvist lähtuvalt. Mõni aga leidis, et teenuse suuremas mahus edasiarendamiseks vajaksid nad lisatöötajaid ning sellest tulenevalt ka palgaraha. Ilmnes ka vajadus piiritleda selgemalt külustusajad (ning turisti neist paremini teavitada) – ettevõtjale võivad raskusi valmistada turistid, kes tulevad kohale ette teatamata. Lisaks mainiti takistusena, et suvehooajal on ettevõtjal endal raske turistide nõudluse tõttu puhata ning asendajat leida on samuti keeruline.

„Jätkame väikses mahus, aga turismile ei keskendu, sest on vaja tööd ka teha, mitte ainult jutustada.”

Agroturismiga tegelemist võib takistada ka **oht loomadele**: üks intervjueritud talunikke, kes agroturismiga tegeleda ei kavatse, ei soovi küllastajaid tallu just veisekarja võimaliku haigestumise pärast muret tundes, samas võib näiteks pikkade ratsamatkade korraldamist ühe ettevõtja sõnul raskendada autoliiklus ning inimeste lärm, mis hobuseid ehmatab ning ratsanikud ohtu seab (sellest lähtuvalt on ettevõttel ka tulevikusoov, et Eestis oleksid vastava taristuga ratsateed).

Lisaks eelnimetatud aja- ja inimressursi puudusele mõjutavad valmidust agroturismiga tegeleda **erinevad majanduslikud tegurid**. Probleemide seas tõsteti esile näiteks ruumpuudust, eriti talvisel hooajal. Samas võib suuremate projektide edasiarendust takistada tunnetus, et turismiga investeeritud raha tagasi ei teenita. Takistava mõjuga näivad olevat mõnel juhul ka kõrged riigilõivud, mille taotlemist hoolega kaalutakse – näiteks on ühel intervjueritud ettevõttel lisateenusena toitlustuse pakkumiseks olemas mitmed vajalikud eeldused (väliköök, läbitud hügieenikoolitused, oskus toitu valmistada), kuid enne tegevusloa

eest riigilõivu maksmist tahetakse olla kindlad, et nõudlus teenusele on piisavalt suur. Agroturismiga tegelemist võib välistada ka ettevõtte üldine majanduslik olukord: näiteks selgitas üks ettevõtjatest, et turismiteenuse pakkumise kaalumiseks peaksid korda saama nii talu välisilme, rahaline seis kui ka n-ö agronoomiline olukord – uuendatud tootmisviis peaks hakkama kasumit teenima. Oluline tegur on ka lihtsalt huvipuudus: mõned intervjueeritud ettevõtted ei soovi küllastajaid vastu võtta, kuigi on agroturismi valdkonnast hästi teadlikud.

„Kui inimesed tunnevad huvi, siis heameelega tutvustan.“

Veel nimetati intervjuudes järgmisi takistavaid tegureid: riiklike põllumajandustoetuste tingimused muutuvad liiga tihti; käibemaksutõus; keerukas seadusandlus (näiteks pruulikoja puhul aktsiisiladudega seonduv).

Eeldused agroturismi teenuse pakkumiseks

Selle analüüsi raames läbi viidud ettevõtjate küsitluses palusime neil vastajatel, kes **ei soovi** agroturismi teenust pakkuda, neilt, kes **pole** teenuse pakkumist **kaalunud** ja neilt, kes teenuste pakkumisest huvitatud anda oma hinnangud eelduste olulisusele viiepalli skaalal. Eesmärgiks oli mõista, mis tingimuste täitumisel võiksid nad samuti kaaluda turismiteenuste lisaks pakkumist ja kas sellised vastajad erinevad neist, kes on teenuse pakkumisest huvitatud. Tulemused on jaotatud vastajate rühmiti joonisel 11.

Kõigi küsitud eelduste keskmine hinnang selles ettevõtjate rühmas, kes ei soovi agroturismi teenuseid pakkuda, on 3,9 punkti viiest, ja selles rühmas, kes pole teenuste pakkumisele mõelnud, 3,8 punkti. Märgatavalt kõrgem oli kõigi eelduste keskmine hinnang (4,2) nende seas, kes agroturismi teenuse pakkumisest huvitatud.

Nende jaoks, kes teenuseid pakkuda ei soovi, oleks kõige olulisemaks eelduseks täiendava tööjõu ja/või aja olemasolu (4,4), millele järgnevad muud füüsilised ressursid teenuse pakkumiseks (4,3) ja täiendavad teadmised ja oskused (4,2). Samu eeldusi pidasid need, kes pole teenuste pakkumist kaalunud, veidi vähem oluliseks (hinnangud vastavalt 3,3; 3,9 ja 3,8). Täiendava tööjõu olemasolu oli märgatavalt vähem oluline eeldus (hinnang 3,7) nende jaoks, kes teenuse pakkumisest huvitatud. Need kes pole teenuste pakkumist kaalunud, hindasid kõige olulisemaks eelduseks katusorganisatsiooni toe seadusandlusega toime tulemisel, millele järgnes soov, et olemas peaks olema platvormid, mis lihtsustaks reklaamimist ning samuti füüsilised ressursid teenuse pakkumiseks. Teenuste pakkumisest huvitatud vastajate grupp hindas küll kõiki eeldusi suhteliselt oluliseks, kuid enam ootaksid nad teavet ja tuge toetuste taotlemisel, võimalust olla osa koostöövõrgustikust.

Joonis 11. Keskmsed hinnangud eeldustele, mida peetakse oluliseks teenuse pakkumise puhul rühmiti

Soovi turunduse ja reklaami toe järele väljendasid ka intervjueeritud ettevõtted. Need, kes teenuste pakkumisega vähemalt mõnevõrra on kokku puutunud, olid samas teadlikud ka turundusvõimalustest, näiteks koostöös sihtkoha arendusorganisatsioonidega.

Enamikku **intervjueeritud** ettevõtetest ajendas agroturismiteenuseid pakkuma **küllastajate endi huvi ja initsiatiiv** ettevõttega tutvuda, millest lähtudes on teenuse pakkumist ka jätkatud – see tähendab, et aktiivset reklaami enamasti ise ei tehta ning sihtrühma üldjuhul ka väga selgelt ei piiritleta. Küll aga näib, et just teenuse edasiarendamine ootab mõnel juhul nõudluse väljaselgitamise taga: talud pole kindlad, kui suurt huvi ühe või teise teenuse vastu tuntaks ja seetõttu teenusesse ka kohe ei investeerita; seejuures lähtutakse nõudluse hindamisel küllastajate päringutest. On võimalik, et taludel oleks abi ärimudeli läbimõtlemisest, analüüsides sealhulgas kliendibaasi suurust ja sihtrühma huvisid. Mitu talu väljendas, et vajaksid tuge just sihtrühmani jõudmisel ja teenuse turundamisel (sh reklaami tegemisel). Üks ettevõtetest aga selgitas, et abi turundamisel nõudluse väljaselgitamiseks aitaks ka teenust selgemini piiritleda: kujuneks välja hind, teenusestandard ja ajagraafik ning edasi oleks ettevõtte valmis teenust võimalike lisavahenditega juba ise edasi arendama.

„Iseennast viieks tõmmata ei saa: kui keegi tuleb, siis näeb, kui ei tule, ei juhtu ka midagi.”

Samas leidis ka talusid, kes reklaami järele otsust vajadust ei tunne, sest nõudlus on eriti suvehooajal niigi suur. Kuigi ettevõtted võivad vajada siseturistidele teenuse turundamisel abi, on mitmed talud mõningatest olemasolevatest turundusvõimalustest juba teadlikud: näiteks neist, mida pakuvad kohalikud sihtkoha arendusorganisatsioonid. Seni on just kohalike organisatsioonide turundus mitmel juhul ka hästi toimunud: talude sõnul on küllastajaid kohale toonud näiteks turismikataloogide nimistud. Samuti on huvi küllastamise vastu äratanud

talutoodang ise ning kohaliku toidu auhinnad. Märkimist väärrib, et turunduse ning reklaami eest olulisel määral maksmisest talud pigem ei huvitu.

Mitu talu vajaksid aga abi teenuse **turundamisel välituristile**. Mõnel talul on soov pakkuda välituristide gruppidele olemasolevat teenust, teistel on aga mõttes uue teenuse väljaarendamine, mis kujutaks endast majutuse ja toitlustuse ühildamist talutööde tegemise võimalusega. Vajadus välituristidele suuremal määral teenuseid, sh osalustegevusi, välja arendada ilmnas ka eelnevast turuülevaatest. Ühe talu hinnangul eeldaks see spetsiaalset turundust (sealjuures võiks rõhuda mahetootmisele, näiteks selle suurele levikule Hiiumaal), läbimõeldud pakette, mis sisaldaksid lisaks saagikoristuse võimalusele ka toitu ja majutust, ning hinnastamist. Vähemalt ühe talu hinnangul on seni välituriste aidanud hästi kohale tuua välismaised turismimessid. Samuti on ühe intervjuueeritud ettevõtte sõnul varasemalt näiteks Soome reisibürood Eesti agroturismiteenuseid sealsetele turistidele vahendanud, kuigi talude huvi sellises vormis koostöö vastu oli intervjuueeritu hinnangul pigem vähene.

„Meeldivad põnevad bussid, kus on välismaalased, erinevatest kohtadest, endal on ka huvitavam toimetada.“

Esines ka arvamust, et **agroturismi mõiste** võib mõnel juhul olla külastajale eksitav. Esitati küsimus, kas ettevõtte, mis talu pidamise kõrval pakub eelkõige loodusturismiteenust (matku, vestlusringe, majutust) ning tootmise ja talutööde tutvustamisel on teenuses väga väike osa, kuulub üldse agroturismiteenuse pakkujate hulka. Sealjuures määratleb küsimuse püstitanud ettevõtte end pigem elustiilitaluna, kus mahetootmise eesmärk pole kasumi teenimine. Tähelepanu ka, et mõiste „agro“ seostub pigem intensiivse suurtootmisega ega viita piisavalt selgelt mahepõllumajandusele – sellest tulenes ka intervjuueeritava ettepanek, et teenuste katusnimetus võiks olla „maheagroturism“ või „maheturism“. Seejuures on just mahetootmise tutvustamine mitmele talule tähtis osa turismiteenuse pakkumisest. Neist hinnangutest ilmneb vajadus agroturismi mõistet selgitada (seda vajadusel piiritledes või ka ümber sõnastades) ning võimalusi selles vallas rohkem tutvustada.

„Agro tähendab seda, et ma kasvatan ja siis kohapeal sööme ja põllulapi juures räägin.“

Järeldused

- Kuna vastajate hulgas domineerisid taime- ja loomakasvatuse, jahinduse ja neid teenindavatel tegevusaladel tegutsejad, ei eristu kolm huvipõhist rühma (huvitatud, pole kaalunud ja ei soovi pakkuda) tegevusala poolest. Ka ei ole siinse küsitluse andmete põhjal alust eeldada, et teatud huvipõhine grupp domineeriks Hiiumaa või Kodukant Läänemaa tegevuspiirkonnas. Suurem osa vastajatest on väikeste (kuni nelja töötajat) ettevõtete esindajad. Nende seas, kes pole agroturismi teenuse pakkumisest huvitatud võrreldes nendega, kes on huvitatud, on osakaalult veidi enam selliseid ettevõtteid, kes kasutavad hooajal täiendava tööjõu abi.

- Agroturismiga tegelema ajendab talusid ennekõike soov [tutvustada maaelu](#) (sh eesmärgiga harida lapsi) ning kohalikku mahetootmist, samuti inimeste endi huvi talu külastada. Lisasissetulek näib olevat vähem tähtis tegur, olles asjakohane näiteks välituristidele uute teenuste väljaarendamisel või riskide maandamisel kehva saagi korral. Lisaks motiveerib ettevõtteid, kes juba agroturismiga tegelevad, [võimalus toodangut müüa](#) ja reklaamida ning küllastajate vastuvõtmisega kaasnev vaheldus.
- Agroturismiteenuste pakkumisel on üks põhilisi takistusi aja- ja töökäte puudus. Talupidajale on tähtis, et [turism ei segaks põhitööd](#), mistõttu on mitmed talud teenuse pakkumisel lähtunud küllastajate endi huvist ja olemasolevast nõudlusest ega teenust oluliselt edasi arendada ei plaani (see eeldaks ka näiteks palgaraha lisatöötajatele). Üldjuhul näib oluline, et turism ei põhjustaks talupidajale kõrvaltegevusena arvestatavat püsivat lisapingutust. Samuti ei soovita mõnel juhul pikalt turismitegevusi ette planeerida.
- Olulisemad takistused agroturismiga tegelemisel nii valdkonnas tegutsejate kui ka turismist vähem huvitatud talude seas on loomade [bio-ohutus](#), [ruumipuudus ning keerukas seadusandlus](#). Samas on arvestatav tegur ka lihtsalt [huvipuudus](#), mida väljendasid intervjuudes näiteks suurettevõtted, kes on samas agroturismi valdkonnaga kursis ja suhtuvad sellesse hästi.
- Nõudlus agroturismiteenuse järele võib kujuneda välja üsna loomulikult, kui turistid kas pärast talutoodete ostmist või sihtkohas suvitades talu külastada otsustavad. Mitmed talud, kes juba agroturismiteenuseid pakuvad, ei tunne seega vajadust turundusse panustamise järele, sest küllastajate hulk on nende võimekust arvestades piisav, või on juba kasutanud tulemuslikult kohalike turismikataloogide võimalusi. Küll aga näib, et mõnel juhul vajaks talupidajad just turismiteenuse kasvatamiseks või lisateenuse (näiteks toitlustuse) väljaarendamiseks [rohkem infot sihtrühma huvide ja nõudluse kohta](#), seega ka abi turundamisel ning ärimudeli lihvimisel.
- Mõni talu sooviks tulevikus välja arendada teenuseid välituristidele, mille eesmärk oleks eelkõige lisasissetulek. See aga eeldaks [tuge väliturundusel](#), sealhulgas läbimõeldud pakette ja hinnastamist. Suuremal määral välituristidele suunatud turundust (näiteks nimekirju kohalikest taludest, mida külastada) soovivad mõned talud ka juba olemasoleva teenuse sihtrühma kasvatamiseks. Intervjuudest ilmnes, et seni on nõudluse tekitamisel hästi toiminud välismaised turismimessid. Leiti, et väliturunduses võiks rõhuda just [mahetootmise](#) suurele levikule piirkonnas.
- Lisateenustesse investeerimisel ollakse pigem ettevaatlikud, muuhulgas lähtuvalt tunnetusest, et turismiga raha tagasi ei teeni. Seejuures näitas küsitlus, et agroturismist huvitatud talud vajaksid rohkem infot [agroturismiteenuste arendamise rahastusvõimaluste](#) kohta, samas kui üks kaalukamaid takistusi nii turismiga tegelejate kui ka turismist mittehuvitatud talude seas oli vähene võimekus arendust finantseerida. Nagu eelpool mainitud, vajaks mõni ettevõtte teenuse edasiarenduse rahastuse kõrval ka sihtrühma täpsemat määratlemist.
- [Agroturismi mõiste](#) ja agroturismiga seonduvad võimalused võiksid ilmselt olla veelgi paremini lahti selgitatud ja mõiste vajadusel selgemalt piiritletud. Mõne ettevõtja tunnetus on, et agroturism ei seostu piisavalt hästi mahetootmisega (mille

tutvustamine on aga sageli agroturismiteenuse pakujate jaoks keskne) ning segadust võib tekitada ka küsimus, kas näiteks eelkõige loodusturismiga tegelev taluomanik jääb agroturismi määratluse piiridesse.

Lisad

Lisa 1. Uurimisstrateegia

ÜLEVAADE KÜSITLUSEST

Analüüsi raames läbi viidud küsitluse eesmärk oli saada ülevaade, millised on valitud piirkondades tegutsevate ettevõtjate eeldused, motivaatorid ja takistused agroturismiga tegelemisel.

Sobivate vastajate leidmiseks tegime väljavõtte Äriregistri ja Krediidinfo süsteem kasutades. Koondasime Hiiumaa vallas, Lääne maakonna kolme vallas (Haapsalu linna maaline piirkond, Lääne-Nigula vald ja Vormsi saar) ja osalt ka Lääneranna vallas (endised Lihula ja Hanila valdade alad) tegutsevatest ettevõtetest, mille peamine tegevusala on üks järgnevatest:

A PÕLLUMAJANDUS, METSAMAJANDUS JA KALAPÜÜK

01 TAIME- JA LOOMAKASVATUS, JAHINDUS JA NEID TEENINDAVAD TEGEVUSALAD

011 Üheaastaste põllukultuuride kasvatus

012 Mitmeaastaste taimede kasvatus

013 Taimede paljundamine

014 Loomakasvatus

015 Segapõllumajandus

016 Põllumajandust abistavad tegevusalad ja saagikoristusjärgsed tegevused

017 Jahindus ja seda teenindavad tegevusalad

02 METSAMAJANDUS JA METSAVARUMINE

021 Metsakasvatus ja muud metsamajanduse tegevusalad

023 Looduslike materjalide kogumine, v.a puit

03 KALAPÜÜK JA VESIVILJELUS

031 Kalapüük

032 Vesiviljelus

C TÖÖTLEV TÖÖSTUS

10 TOIDUAINETE TOOTMINE

101 Liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine

102 Kala, vähilaadsete ja limuste töötlemine ja säilitamine

103 Puu- ja köögivilja töötlemine ja säilitamine

- 104 Taimse ja loomse õli ja rasva tootmine
- 105 Piimatoodete tootmine
- 106 Jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine
- 107 Pagari- ja makarontoodete tootmine
- 108 Muude toiduainete tootmine
- 109 Valmis loomasööda tootmine
- 11 JOOGITOOTMINE
- 110 Joogitootmine
- 12 TUBAKATOODETE TOOTMINE
- 120 Tubakatoode tootmine
- 13 TEKSTIILITOOTMINE
- 131 Tekstiilkiudude ettevalmistamine ja ketramine

Küsitluse valimisse arvasime ettevõtteid, millel oli 2022. aastal müügitulu või 2023. aasta III kvartalis käive, et välistada need ettevõtteid, mis aktiivselt ei tegutse. Teiseks tingimuseks oli meiliaadressi olemasolu, et saaksime veebiküsimustiku edastada. Oluline polnud, kas ettevõtte on agroturismi teenuste pakkumisega kokku puutunud või mitte. Tegevusala ja piirkonna tingimusi arvestavas väljavõttes oli 921 ettevõtet, millest eelnimetatud tingimustele vastavaid 340. Unikaalsete meiliaadresside kontrolli ja mittetöötavate meiliaadresside mahaarvamisel jäi alles 291 kontakti, kellele saadeti LimeSurvey küsitlusplatvormilt kutse ning unikaalne vastamislink.

Küsitlus oli vastamiseks avatud perioodil 11.–20. märts 2024. Kõigile kontaktidele saadeti kutse ning kuni kaks meeldetuletust. Küsitlusele vastamine oli anonüümne. Küsitlusplatvormi sisse ehitatud võimalust loobuda vastamisest ja täiendavatest meeldetuletustest kasutas 10 kontakti. Meili teel pöördus kolm vastajat, kes arvasid, et nad ei kuulu küsitluse sihtrühma. Neile selgitasime valimisse arvamise aluseid.

Küsitluse vastas 69 kontakti. Seega on vastamismäär välja saadetud kutsetest 24%, mida võib lugeda veebiküsitluse kohta heaks tulemuseks. Tabelis 1 on ülevaade vastajate jaotusest tausttunnuste (ettevõtte registreerimise maakond, peamine tegevusala, töötajate arv ja hooajatöötajate arv) lõikes. Vastajate seas on enim taime- ja loomakasvatusega tegelejaid, väikseid, kuni nelja töötajaga ettevõtteid, kellel hooajatöötajad puuduvad. Tausttunnuseid analüüsis muutujatena ei kasutatud, kuna vastajate jaotus neis on ebaühtlane.

Analüüsi aluseks on kategooriline muutuja, mille alusel on vastajad jaotatud kolme rühma. Küsitluses palusime vastajatel valida, milline järgnevatest nende ettevõtte kohta kehtib:

- *Pakume regulaarselt agroturismi teenuseid*
- *Oleksime huvitatud agroturismi teenuste pakkumisest, aga ei paku teenuseid äritegevusena pidevalt*
- *Oleme osalenud Avatud Talude Päeval, aga ei paku agroturismi teenuseid pidevalt, äritegevusena*

- *Oleme kunagi pakkunud agroturismi teenuseid äritegevusena pidevalt (väljaspool Avatud Talude Päevi), aga praegu ei soovi seda teha*
- *Pole varem agroturismi teenuseid pakkunud ja ei soovi seda teha*
- *Pole mõelnud/kaalunud, et võiks agroturismi teenuseid pakkuda*

Kuna kuue kategooria lõikes eraldi ei oleks igapähe mõistlikku vastajate arvu, siis koondasime vastused nii sisuliselt kui vastajate arvu poolest sobivasse kolme rühma.

Vastajaile kuvatud küsimused sõltusid sellest, milline on nende kokkupuude agroturismi teenuste pakkumisega. Neilt, kes pole huvitatud, küsisime eelduste ja takistuste kohta. Neilt, kes pole kaalunud küsisime motivatsiooni ja eelduste kohta ning neilt, kes on huvitatud, selle kohta, milliseid teenuseid nad pakuks ja mis on motiveerivad ja takistavad tegurid.

ÜLEVAADE INTERVJUDEST

Paralleelselt küsitlusega tegime ka [kaheksa poolstruktureeritud individuaalintervjuud](#), mille valimisse kuulusid eelpool nimetatud tegevusalade ettevõtjad Hiidlaste Koostöökogu ja Kodukant Läänemaa tegevuspiirkondadest. Jälgisime, et valimis oleks esindatud ettevõtjaid nii Lääne, Pärnu kui Hiiu maakonnast. Intervjuud viisime läbi telefoni teel. Analüüsis ei viida vastuseid kokku intervjueritu ettevõtte tegutsemismaakonnaga. Nimetame seal tegevusalasid. Suurem osa neist, kes nõustusid uuringus osalema, olid mõnevõrra agroturismiga kokku puutunud, isegi kui nad olid seisukohal, et nende tegevus või plaanid agroturismi alla ei liigitu. Need, kellel igasugune kokkupuude puudus ja eesmärk samuti võõrana tundus, kaldusid intervjuust keelduma.

Kõikide intervjuude alguses tutvustati intervjueritavale analüüsi eesmärki ning andmetöötluse põhimõtteid. Nõusolekul intervjuu salvestati. Neilt, kes agroturismi teenuseid regulaarselt pakuvad või on sellega mõningane kokkupuude, küsisime pakutavate teenuste, nende pakkumise eesmärgi ja motivatsiooni kohta. Palusime kirjeldada teenuste sihtrühma ja seda, kuidas selleni jõutud on. Viimaseks küsisime ka arenguvajaduste ja aspektide kohta, mis nende hinnangul agroturismi teenuse pakkumise keeruliseks teevad.

Nendega, kes agroturismi teenust ei paku, alustasime vajadusel mõiste selgitamisest. Seejärel uurisime, kas intervjueritav on kaalunud põhitegevuse kõrvalt ka turismiteenuste pakkumist ning küsisime, kui siis, millistel tingimustel oleks vastaja valmis agroturismiteenuseid pakkuma.

Intervjueritud ettevõtetest seitse tegutses taime- ja loomakasvatuse ning üks joogitootmise tegevusalal.

Kasutatud allikad

Eesti Maaturism. Kohalike tootjate andmebaas. <https://kohaliktoit.maaturism.ee/et/tootjate-andmebaas>, viimati vaadatud: 17.02.2024.

Eesti Talupidajate Keskliit. Agroturism. <https://agroturism.ee/>, viimati vaadatud: 03.02.2024

Eesti Toidutee: Eesti Toidu Pakkujad.

[https://www.toidutee.ee/index.php?id=ettevotted&cat\[\]=13](https://www.toidutee.ee/index.php?id=ettevotted&cat[]=13), viimati vaadatud: 17.02.2024.

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus. 2020. EASi turismiarenduskeskuse uuring Eesti inimeste valmiduse kohta sise- ja välisreisideks. <https://www.puhkaeestis.ee/et/easi-turismiarenduskeskuse-uuring-eesti-inimeste-valmiduse-kohta-sise-ja-valisreisideks#>, viimati vaadatud: 03.02.2024.

Kose, M. 2023, jaanuar. Agroturism – põllumeeste privileeg. Esitlus, *Teadlase vaade maaelu arengule*. Maaelu Teadmuskeskuse maaeluvõrgustiku teenistus.

Kärk, K. 2019. Avatud talude päev 2019. Meediakampaania ja uuringute kokkuvõte. Maaeluministeerium.

Lambur, R. 2023, august. Üheksas üle-eestiline avatud talude päev. Tagasi- ja edasivaade avatud talude päevadele. Esitlus, *Tagasisideseminar avatud talude päeva piirkondlikele koordinaatoritele ja korraldusmeeskonnale*. Maaelu Teadmuskeskus.

Pihelgas T. 2020, august. Agroturismi arengud Eestis. Esitlus. Eestimaa Talupidajate Keskliit.

Piirsalu, I. 2023. Rekord: avatud taludesse tehti ligikaudu 280 000 külastust. Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. <https://www.agri.ee/uudised/rekord-avatud-taludesse-tehti-ligikaudu-280-000-kulastust>, viimati vaadatud: 03.02.2024.

Saluvee, K. 2022. *Agroturismi võimalused põllumajandusettevõtetele Lääne-Virumaa näitel*. Magistritöö. Eesti Maaülikool, loodusturismi õppekava.

Socio. 2022. Avatud talude päeva uuring. Uuringuraport.

Socio. 2023. Avatud talude päeva uuring. Uuringuraport.

Statistikaamet. 2020a. Loomakasvatus põllumajanduslikes majapidamistes haldusüksuse järgi.

Statistikaamet. 2020b. Põllumajanduslike majapidamiste taimekasvatuse põhinäitajad haldusüksuse järgi.

Valk, H., Kriiska, A., Matsin, A., Oras, J., Ormisson-Lahe, A., Pae, T., Rahi-Tamm, A., Rimmel, M-A. 2021. Päranditurism Eestis: potentsiaal ja arenguvõimalused. Tartu: Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut.